

Катерина РОМАНЧУКкандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку,
Житомирський державний технологічний університет**Надія ДОВБИШ**

Житомирський державний технологічний університет

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗОК З СИСТЕМОЮ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Обґрунтовано сутність поняття «ресурсний потенціал», визначено його взаємозв'язок з економічним потенціалом та системою бухгалтерського обліку.

Ключові слова: потенціал, ресурсний потенціал, економічний потенціал, бухгалтерський облік, контроль.

Одним з основних чинників, що впливає на конкурентоспроможність, прибутковість та досягнення відповідного рівня у сфері управління підприємством, є повнота використання його можливостей та потенціалу. В умовах обмеженості ресурсів саме ресурсний потенціал підприємства є головною рушійною силою розвитку. Забезпечення ефективного використання та нарощення останнього є одним з першочергових завдань вищого управлінського персоналу підприємства. Ринкове середовище висуває жорсткі умови до формування, використання, відтворення і зміцнення ресурсного потенціалу та об'єктивно вимагає розробки адаптованої до нинішніх реалій політики управління, а також її постійного удосконалення відповідно до вимог економічного розвитку. Основним елементом інформаційного забезпечення, необхідного для здійснення ефективного управління ресурсним потенціалом суб'єкта господарювання, є система бухгалтерського обліку, без раціональної організації якої не можна стверджувати про достовірність облікової інформації, а, відповідно, і достовірність розрахунку ресурсного потенціалу підприємства.

Визначенням сутності поняття «ресурсний потенціал» займалися такі автори, як: С. О. Єльсіновська, О. В. Кузьменко, П. В. Матвієнко, В. А. Павлов, С. Ю. Стеклова та ін., однак серед дослідників не існує єдиної точки зору щодо трактування цього поняття, що призводить до виникнення проблемних питань теоретичного та практичного характеру. У результаті така ситуація ускладнює роботу управлінського персоналу щодо прийняття ефективних рішень.

Метою дослідження є удосконалення понятійного апарату та встановлення взаємозв'язку ресурсного потенціалу з економічним потенціалом та бухгалтерським обліком. Основним завданням дослідження є аналіз підходів авторів до трактування ресурсного та економічного потенціалів.

Визначення та наукове обґрунтування сутності поняття «ресурсний потенціал» неможливе без дослідження сутності поняття «потенціал». Питаннями визначення сутності потенціалу підприємства займалися багато вчених-економістів, серед яких: В. Н. Авдєєнко, І. Ансофф, О. В. Ареф'єва, В. М. Архіпов, І. Р. Бузько,

А. Е. Воронкова, Є. В. Лапін, Р. В. Марушков, І. П. Отенко, Н. М. Побережна, Є. В. Попов, О. С. Федонін, М. І. Чухрай, Д. К. Шевченко та інші. Але, незважаючи на стрімкий розвиток економічної наукової думки, слід підкреслити, що на сучасному етапі не існує єдиного підходу до визначення такого поняття, як «потенціал», та його складових елементів.

Поняття «потенціал» увійшло в науковий обіг на межі 60-х років ХХ ст. [4, с. 220] і використовувалося у працях В. Вейца, К. Г. Воблого, В. С. Німчинова, Г. Струмліна [10, с. 11]; його запровадження в економічні дослідження пов'язане з розробкою проблем комплексної оцінки розвитку виробничих сил.

Сучасна економічна наука запозичила термін «потенціал» (від лат. "potential" – сила, потужність) з фізики, де він означає кількість енергії, яку накопичила система і яку вона спроможна реалізувати в роботі [5, с. 8]. За тлумачним словником С. І. Ожегова та Н. Ю. Шведової, потенціал – це фізична величина, що характеризує силове поле в певній точці [11]; В. Т. Бусел потенціал визначає як електричний заряд або як величину, яка характеризує запас енергії тіла, що перебуває в певній точці силового поля (електричного, магнітного тощо) [3, с. 902]. Такі підходи до трактування поняття дають змогу застосовувати його в різних галузях науки та діяльності людини. Проте метою нашого дослідження є визначення сутності цього терміна саме в економічній галузі науки. Для цього необхідно провести аналіз економічної літератури.

Аналіз теоретичного матеріалу із вказаної проблеми свідчить, що поняття «потенціал» сучасною економічною наукою трактується неоднозначно, тому існує декілька теоретичних підходів до визначення його сутності і складу. Так Н. І. Верхоглядова та М. Л. Русінко окреслюють три групи підходів до розуміння поняття потенціал: 1) ресурсний, за яким під потенціалом слід розуміти сукупність необхідних для функціонування або розвитку системи різних видів ресурсів; 2) структурний (функціональний) трактує потенціал як структурну ієрархічну систему матеріальних та трудових факторів, що забезпечують виконання функції виробництва; 3) результативний (цільовий) розглядає

потенціал як здатність комплексу ресурсів економічної системи виконувати поставлені перед нею завдання [4, с. 220-221]. Н. М. Побережна подає також три підходи у розвитку сучасних уявлень про поняття «потенціал»: 1) ресурсний (потенціал як сукупність наявних ресурсів, якими володіє будь-яка господарча система), 2) соціально-спрямований (потенціал трактують як потенційні або сукупні можливості підприємства (або суспільства, що забезпечують досягнення поставленої мети та спрямовані на задоволення потреб у товарах та послугах), 3) результативний (потенціал розглядають як здатність комплексу ресурсів економічної системи виконувати поставлені перед нею завдання). Тюріна Н. М. та Шелест Є. О. виділяють наступні підходи до визначення категорії потенціалу, а саме: 1) ресурсний підхід, 2) підхід з точки зору цільової спрямованості (кінцевої мети, необхідного результату), 3) підхід з огляду на потенційні

можливості [15, с. 190]. Усі автори називають ресурсний підхід, який ґрунтується на ресурсному забезпеченні суб'єкта господарювання, та результативний, оскільки наявність ресурсів є певним гарантом досягнення поставленої мети, за умови умілого їх використання. Щодо третього підходу, то автори називають його по різному: структурний, соціально-спрямований, підхід з огляду на потенційні можливості. Вважаємо доцільним третій підхід називати перспективним, адже за цього підходу під потенціалом розуміють можливості (здатність) підприємства досягти поставленої мети в майбутньому, тобто в перспективі.

Отже, проведений аналіз поглядів щодо трактування потенціалу дозволив виділити наступні основні підходи авторів до визначення сутності поняття «потенціал» (рис. 1).

Рис. 1. Підходи авторів до визначення сутності поняття «потенціал»

Окрім визначених на рис. 1 підходів до трактування потенціалу, слід зауважити, що І. В. Бабій [1] під поняттям потенціал розуміє не лише наявні для використання ресурси та можливості підприємства, але й здатність суб'єкта господарювання ефективно використовувати як ресурси, так і можливості. Тобто вчений, поєднуючи ресурсний та перспективний підходи, додає до потенціалу окрім ресурсів та можливостей ще й здатність ефективно їх використовувати. Також варто виокремити серед усіх авторів І. В. Гречину [6], яка поєднує усі підходи до трактування потенціалу, визначаючи його як можливості, ресурси та здібності, які можуть бути використані для досягнення поставленої мети. За результатами проведеного аналізу вважаємо, що саме ресурсний є базовим підходом, який лежить в основі розвитку інших підходів до визначення та розуміння поняття «потенціал» як економічної категорії.

Отже, на основі проведеного дослідження пропонуємо трактувати потенціал як забезпеченість суб'єкта господарювання певним набором елементів для здійснення його господарської діяльності, які надають можливість підприємству функціонувати та досягати поставлених цілей. Різноманітність таких

елементів пояснює існування різних видів потенціалу. Однак, враховуючи, що більшість авторів трактують поняття як сукупність ресурсів, значна їх кількість поділяють його за видами ресурсів, а саме трудовий, фінансовий, природний, інформаційний, інтелектуальний.

У науковій літературі поняття «потенціал» підприємства дослідники часто ототожнюють з поняттям «економічний потенціал». Проте наявність різних точок зору свідчить, що воно ще остаточно не сформувалося. Щоб повною мірою розкрити зміст економічного потенціалу суб'єкта господарювання, слід проаналізувати основні підходи дослідників до визначення його суті.

Уперше поняття економічного потенціалу було використане в 1954 році С. Струмлініним і визначало сукупну виробничу силу усіх працездатних членів суспільства. Основним змістом економічного потенціалу окремі вчені визначають виконання ним виробничої функції [9, с. 93-94]. При цьому коло визначень економічного потенціалу дуже широке – від розуміння його як «річного обсягу виробництва продукції» до такої категорії, як «соціально-економічна система» [18, с. 191].

За результатами проведеного дослідження підходів авторів до визначення сутності поняття «ресурсний потенціал» можна виділити основні дві групи поглядів. Перша група дослідників (С. О. Єльсіновська [7], О. А. Козак [8], Б. О. Сиваєв [13]) вважає, що ресурсний потенціал суб'єкта господарювання – це лише наявні ресурси, які певне підприємство може використати задля досягнення поставленої мети. Інші (В. З. Бугай [2], О. В. Кузьменко [12], В. А. Павлов [12], С. Ю. Стексова [14], С. І. Усакова [16], І. А. Фесенко [17]) під ресурсним потенціалом розуміє сукупність не лише наявних ресурсів суб'єкта господарювання, але й потенційні ресурси, які можуть бути залучені підприємством з метою вирішення певного завдання, тобто сукупність різних видів ресурсів, які необхідні суб'єкту господарювання для досягнення його цілей (реалізації його стратегії). Вважаємо, що потенційні ресурси до складу ресурсного потенціалу залучати недоцільно, адже такі ресурси оцінити дуже важко і навіть неможливо. Саме тому до ресурсного потенціалу слід зараховувати наявні ресурси підприємства, як раніше запропоновано, – економічні ресурси.

Отже, на основі проведеного аналізу підходів авторів до визначення сутності досліджуваного поняття вважаємо, що ресурсний потенціал – це

сукупність економічних ресурсів суб'єкта господарювання, використання яких дозволяє досягти поставленої мети. Тобто в цьому випадку можливості досягати визначених завдань реалізуються за допомогою ресурсів, якими розпоряджається підприємство.

Багато учених називають ресурсний потенціал фундаментом створення і розвитку економічного потенціалу. Таким чином, ресурсний потенціал є основою економічного потенціалу суб'єкта господарювання і відображає потенційні можливості підприємства.

На ефективність використання ресурсів підприємства впливає значна кількість різноманітних факторів, які слід урахувати при прийнятті управлінських рішень щодо використання ресурсного потенціалу підприємства. Ефективність використання ресурсного потенціалу характеризується зв'язком між кількістю використаних ресурсів та величиною отриманого чистого прибутку. У результаті збільшення величини чистого прибутку при певному обсязі ресурсів підвищується ефективність їх використання, і навпаки. З огляду на це взаємозв'язок ресурсного і економічного потенціалів можна показати наступним чином (рис. 2).

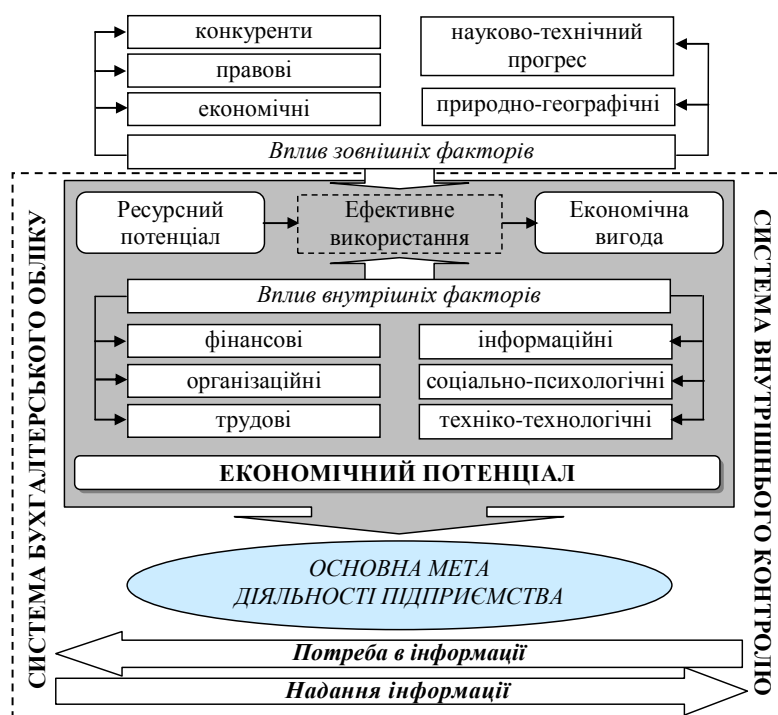

Рис. 2. Взаємозв'язок ресурсного та економічного потенціалів

Спираючись на дані рис. 2. можемо сказати, що основою господарської діяльності підприємства є його ресурсний потенціал, ефективне використання якого забезпечує отримання позитивного фінансового результату (економічної вигоди). Ефективність використання ресурсного потенціалу в такому випадку досягається завдяки створенню та функціонуванню ефективної системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю суб'єкта господарювання. Ефективність використання ресурсного потенціалу насамперед залежить від

повноти та достовірності інформаційної бази, на основі якої приймаються рішення управлінським персоналом. Її надає система бухгалтерського обліку конкретного підприємства. Поєднання ресурсного потенціалу та позитивного фінансового результату (економічна вигода) забезпечує формування економічного потенціалу, який є основою досягнення головної мети суб'єкта господарювання – безперервної діяльності.

Отже, в умовах обмеженості ресурсів важливим для суб'єкта господарювання є ефективне використання

його ресурсного потенціалу. З метою визначення сутності ресурсного потенціалу досліджено підходи авторів до трактування таких понять як «потенціал», «економічний потенціал» та «ресурсний потенціал». Під потенціалом запропоновано розуміти забезпеченість суб'єкта господарювання певним набором елементів для здійснення його господарської діяльності, які надають можливість підприємству функціонувати та досягати поставлених цілей. Ресурсний потенціал слід трактувати як сукупність економічних ресурсів суб'єкта господарювання, використання яких дозволяє досягти поставленої мети. Тоді як економічний потенціал – це можливості суб'єкта господарювання, використання яких дозволяє ефективно функціонувати з метою забезпечення безперервної його діяльності. У такому випадку під можливостями слід розуміти ресурсний потенціал та отримані економічні вигоди в результаті ефективного його використання. Ефективність використання ресурсного потенціалу залежить від повноти та достовірності інформаційної бази, на основі якої ухвалюються рішення управлінським персоналом, надання якої забезпечує система бухгалтерського обліку на даному підприємстві.

Вважаємо, що основою ефективного використання ресурсного потенціалу суб'єкта господарювання є його оцінка. А тому перспективою подальших досліджень стануть основні положення оцінки використання ресурсного потенціалу та її інформаційне забезпечення в системі бухгалтерського обліку.

Список літератури

1. Бабій, І. В. Оцінка конкурентного потенціалу в механізмі антикризового управління машинобудівними підприємствами [Електронний ресурс] / І. В. Бабій. – Режим доступу: http://mev-hnu.at.ua/load/mizhnarodna_naukovo_praktichna_internet_konferencija/8_shl_jakhi_pidvishhennja_konkurentospromozhnosti_vitchiznjanih_pidpriemstv/9-1-0-114.
2. Бугай, В. З. Теоретичні основи формування потенціалу підприємства / В. З. Бугай, А. В. Горбунова, Ю. В. Ключова // Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць / Серія: Економічні науки. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. – № 1 (9). – С. 27-33.
3. Бусел, В. Т. Великий тлумачний словник української мови / В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2003. – 1440 с.
4. Верхоглядова Н. І. Методичні підходи до визначення поняття “трудовий потенціал” / Н. І. Верхоглядова, М. Л. Русінко // Економічний простір. – 2011. – № 52/1. – С. 219-228.
5. Ворсовський, О. Л. Теоретико-методологічні основи інвестиційного потенціалу підприємства / О. Л. Ворсовський // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 15. – С. 8-11.
6. Гречина, І. В. Сутність економічної категорії “потенціал” мікроекономічних агентів у системі макроекономічних відносин / І. В. Гречина // Торгівля і ринок України: темат. збірн. наук. пр. / [Голов. ред. О.О. Шубін]. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2010. – Вип. 30. – Т. 1. – С. 108-114.
7. Ельсиновская, С. О. Ресурсный потенциал как основа инновационного развития организации / С. О. Ельсиновская // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2. – Т. 3. – С. 46-47.
8. Козак, О. А. Економічна сутність ресурсного потенціалу підприємства / О.А. Козак // Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конферен. молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів (м. Луцьк, 3 грудня 2010 р.) / [відп.

редакт. З.В. Герасимчук]. – Луцьк: РВВ Луцького національного технічного університету, 2010. – 608 с. – С. 265-268.

9. Куликов, П. М. Теоретические подходы к определению сущности экономического потенциала предприятия / П. М. Куликов // БИЗНЕСИНФОРМ: Экономика предприятия. – 2009. – № 1. – С. 93-97.
10. Мороз, Ю. Ю. Моніторинг економічного потенціалу підприємства: теорія, методологія, організація [Текст]: монографія / Ю. Ю. Мороз. – Житомир: ФОП Кузьмін Дн.Л., 2010. – 326 с.
11. Ожегов, С. И. Толковый словарь [Електронний ресурс] / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – Режим доступу: <http://jobtoday.com.ua/slovar/index.php>.
12. Павлова, В. А. Оцінювання ресурсного потенціалу підприємств машинобудівної галузі [Електронний ресурс] / В. А. Павлова, О. В. Кузьменко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2010_1/index.html.
13. Сіваев, Б. О. Економічна сутність ресурсного потенціалу підприємства / Б. О. Сіваев // Актуальні проблеми сучасної науки: матеріали шостої всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Київ, 20-22 квітня 2010 р.). – Київ, 2010. – Частина 3. – С. 32-34.
14. Стеклова, С. Ю. Ресурсный потенциал как фактор оценки состояния и развития строительного предприятия / С. Ю. Стеклова // Вестник ТОГУ, 2009. – № 4 (15). – С. 141-150.
15. Тюріна, Н. М. Сутнісні характеристики експортного потенціалу / Н. М. Тюріна, Є. О. Шелест // Вісник Хмельницького національного університету / Серія: Економічні науки, 2009. – № 4. – Т. 3. – С. 189-196.
16. Ускова, С. И. Экономический потенциал предприятия как основа предпринимательской деятельности [Електронний ресурс] / С. И. Ускова. – Режим доступу: <http://science-bsea.narod.ru>.
17. Фесенко, І. А. Сучасні особливості формування ресурсного потенціалу підприємств вугільної галузі [Електронний ресурс] / І. А. Фесенко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2010_22_2/03Fesen.htm.
18. Щербініна, С. А. Визначення економічного потенціалу ринку житлового будівництва в регіоні / С. А. Щербініна // Вісник СумДУ / Серія: Економіка. – 2011. – № 1. – С. 190-196.

РЕЗЮМЕ

Романчук Катерина, Довбыш Надежда
Ресурсный потенциал и его связь с системой бухгалтерского учета

Обоснована сущность понятия “ресурсный потенциал”, определена его связь с экономическим потенциалом и системой бухгалтерского учета.

RESUME

Romanchuk Kateryna, Dovbysh Nadia
Resource potential and its connection with the accounting system

The essence of the concept “resource potential” has been grounded as well as its interconnection with the economic potential and accounting system has been determined.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2012 р.